

Literatuurgeschiedenis.org Jaarverslag 2023

Voorwoord

In oktober 2022 werden de resultaten van de nieuwe canonenquête gepresenteerd. Bijna 2000 'professionele lezers en liefhebbers' uit alle hoeken van het Nederlandse taalgebied spraken zich uit over de aard en inhoud van de Nederlandse literaire canon. Bij het opstellen en uitvoeren van de enquête waren heel wat mensen betrokken, die zich ook inzetten voor literatuurgeschiedenis.org. En dat is niet toevallig. Want als er iets uit de enquête bleek, dan is het wel dat docenten Nederlands massaal overtuigd zijn van het belang van literaire klassieken en literatuurgeschiedenis.org in het onderwijs. En juist daarin speelt literatuurgeschiedenis.org een belangrijke rol. Of zoals Lieke van Deinsen, een van de initiatiefnemers van de enquête én trekker van het tijdvak 18e eeuw op onze website, het opmerkte:

Docenten Nederlands [hebben] *en masse* hun stem laten horen. Een overweldigende meerderheid (bijna 80% van alle respondenten) [vindt] dat (fragmenten van) literaire klassiekers en literatuurgeschiedenis een plaats verdienen in alle richtingen van het middelbaar onderwijs. Laten we dit zien als een warme aanmoediging om literair erfgoed – in alle verscheidenheid – zo toegankelijk mogelijk te maken voor nieuwe generaties, via platforms als Literatuurgeschiedenis.org.

Dankzij de steun van het Letterenfonds, hebben we in 2022 weer een nieuwe stap kunnen zetten in deze opdracht. Zo werden er 45 nieuwe pagina's toegevoegd. En 20 bestaande pagina's werden geredigeerd. Door toenemend te focussen op thematische lijnen en door ook lessenseries, audio-materiaal en video's aan te bieden, maken we van literatuurgeschiedenis.org een belangrijk referentiepunt voor leerlingen en studenten.

1. Omvang en indeling van de website

De website Literatuurgeschiedenis.org omvatte op 31 december 2022 zo'n 500 pagina's, verdeeld over o.a. de volgende contenttypes:

- 154 Onderwerpen
- 143 Schrijvers
- 150 Teksten
- 13 Stromingen
- 12 Thema's
- 7 Tijdvakoverzichten
- 4 Lessenseries
- 6 'In beeld'-specials

De overige pagina's betreffen de openingspagina, zoekpagina, 'over ons' (colofon), privacyverklaring en dergelijke.

Aantallen pagina's per contenttype en per tijdvak

	Onderwerpen	Teksten	Schrijvers	In Beeld	Totaal
Middeleeuwen	26	27	5	3	61
16e eeuw	8	5	3	1	17
17e eeuw	21	34	35	0	90
18e eeuw	29	13	30	2	74
19e eeuw	34	21	28	0	83

20e eeuw	26	40	34	0	100
21e eeuw	10	10	8	0	28
Totaal	154	150	143	6	453

De sterkste groei zit in de tijdvakken 18^e, 19^e, 20^e en 21^e eeuw. Dat komt deels door de vraag naar meer pagina's over literatuur geschreven door vrouwen en gemarginaliseerde groepen, die het meeste voorkomen in de latere tijdperioden, maar ook omdat het tijdvak middeleeuwen zich vooral heeft gericht op het verbeteren van bestaande pagina's. Het tijdvak 16 eeuw is nog wat mager in vergelijking met andere periodes, dit is nog een erfenis van de opsplitsing van de voormalige 'Gouden eeuw', waarbij de 16^e eeuw is gecreëerd en er nauwelijks vulling was die hergebruikt kon worden van de oude website Literatuurgeschiedenis.nl.

Per saldo is het aantal pagina's niet opvallend gestegen, terwijl er wel tientallen nieuwe pagina's zijn gemaakt. In sommige gevallen zijn korte, kwalitatief mindere bestaande pagina's opgenomen in andere bestaande pagina's, waardoor pagina's verdwenen zijn. Deze zijn vervangen door nieuwe pagina's, wat resulteert in ongeveer hetzelfde aantal pagina's terwijl er wél inhoudelijke vernieuwing en verbetering heeft plaatsgevonden in het tijdvak en over de website als geheel.

2. Uitbreiding inhoudelijke content

2.1 Nieuwe pagina's

In de eerste helft van 2022 is de website uitgebreid met nieuwe pagina's over uiteenlopende onderwerpen. Bijvoorbeeld over de boeken *De consequenties* van Niña Weijers, *Dertig dagen* van Annelies Verbeke, *Het Achterhuis* van Anne Frank, *Eva* van Carry van Bruggen en over de schrijvers Karel Lodewijk Ledeganck, Prudens van Duyse, Kristien Hemmerechts, Anna Blaman, Ida Simons, Tonke Dragt, Saskia De Coster, Peter Terrin en Mary Dorna. Verder zijn er nieuwe pagina's gemaakt over de onderwerpen Tweede Wereldoorlog in de literatuur, over literatuur & media in de 20e eeuw, over literatuur & migratie in de 21e eeuw, over poëzie in 1970-1980 en over de poëzie van de 'Maximalen' en de 'Nieuwe Wilden', de literaire stroming romantiek en over boekdrukkunst.

Ook is in 2022 het aandeel Nederlandstalige literatuur uit Suriname en de Caribische eilanden in het Koninkrijk toegenomen. Zo zijn er teksten toegevoegd over Cynthia McLeod, de 'grote vier' van Curaçao en Edgar Cairo. Verschillende schrijvers uit Suriname en de Caribische eilanden werkten aan nieuwe pagina's om dat aandeel nog groter te maken, zo schreef letterkundige Cynthia Abrahams een pagina over drie naoorlogse nationalistische Surinaamse dichters: Dobru, Shrinivási en Michael Slory. Jeroen Heuvel, leraar Nederlands op Curaçao, maakt een pagina over de novelle *Slaaf en meester* van Carel de Haseth, die oorspronkelijk in het Papiaments verscheen. Jerry Dewnarain maakte een pagina over het herontdekte debuut van Bea Vianen, *Sarnami, hai* en Klaas de Groot over drie Curaçaose dichters. Op het Instituut voor de Lerarenopleiding in Paramaribo werd een lespakket gemaakt over de dichter Michael Slory, dat begin 2023 zal worden toegevoegd aan Literatuurgeschiedenis.org.

In de tweede helft van 2022 is de website wederom uitgebreid met nieuwe pagina's over uiteenlopende literaire werken, auteurs en onderwerpen. Bijvoorbeeld over *Het smelt* van Lize Spit (2016), *Habitus* van Radna Fabias (2018), *Âtman* van Leo Ferrier (1968), *Aan den Rijn* van Elias Annes Borger (1821), *Gesprek op den Drachenfels* van Jacob Geel (1835) en *Een huwelijk in Indië* van Mina Kruseman (1873). Verder publiceerden we pagina's over schrijvers als Manon Uphoff, Erich Zielinski, P.A. Daum en Annie Foore. En over onderwerpen als leescultuur in de 17e eeuw, rampenliteratuur in de 19e eeuw en jeugdliteratuur uit Suriname. Tot slot zijn er thematische overzichtspagina's gemaakt voor pagina's over literatuur uit en over voormalig Nederlands-Indië en over Surinaamse en Caribische literatuur.

Een deel van de nieuwe pagina's is tot stand gekomen i.s.m. Fixdit, een initiatief om meer aandacht aan diversiteit in literatuur te geven. In bijlage 1 vindt u een gedetailleerd overzicht van alle nieuw toegevoegde en ingrijpend verbeterde pagina's in 2022.

2.2 Lesmateriaal & lessenseries

In het najaar van 2022 is een nieuw onderdeel toegevoegd aan het menu: [Lesmateriaal](#). Op deze pagina vindt u lesmateriaal dat is gemaakt door en voor docenten en leraren Nederlands in het voortgezet en secundair onderwijs. Zo kunnen leerlingen kennismaken met literaire teksten uit het verleden én een link leggen naar de actualiteit. De lesmateriaalpagina bevat ook een toelichting op de didactische uitgangspunten en tips voor als men zich verder wil verdiepen in het geven van thematisch literatuuronderwijs.

Bij de start van dit nieuwe menuonderdeel werden de volgende drie thematische lessenseries aangeboden, die zijn opgebouwd rond een centrale tekst: [oorlog en verzet](#) (rond *De achttien doden*), [maatschappijkritiek en dierenverhalen](#) (rond *Reis door het Apenland*) en [postkolonialisme, discriminatie en racisme](#) (rond *De reis van de lege flessen*). In 2023 komen er lessenseries bij rond Sara Burgerhart en de Surinaamse dichter Michael Slory en de Nederlandse schrijver W.F. Hermans. Verder bevat de Lesmateriaalpagina diverse lesbrieven en animatiefilmpjes over *Mariken van Nieumeghen*, *De rijmende robot* en *Natuurgedichten* i.s.m. *Klassiekers in de Klas*. De opmaak wordt van de lessenseries wordt verzorgd door vormgeefster Carlien Keilholtz van Gravoco.

De lessenserie 'oorlog en verzet' is voortgekomen uit een pilot in 2021. De nieuwe lessenseries van 2022 zijn gemaakt door docenten Nederlands onder begeleiding van twee vakdidactici: Erwin Mantingh, vakdidacticus aan de universiteit Utrecht en Sander Bax, universitair hoofddocent aan Tilburg University. De docenten werkten samen in tweetallen in een DOT ('docentontwikkelteam'). Het lesmateriaal is gemaakt volgens het vernieuwende didactische 'kruispuntenmodel', waarin één tekst of thema centraal staat en van daar uit synchrone en diachrone lijnen worden getrokken naar andere literaire teksten. Zo leren leerlingen literair-historisch redeneren. In de nieuwe lessenseries staan centraal: het 18e-eeuwse imaginaire reisverhaal *Reize door het Apenland* van Gerrit Paape, de 20e-eeuwse roman *De reis van de lege flessen* van Kader Abdolah en over de bekende Nederlandse schrijver W.F. Hermans. Aan de hand van deze centrale onderwerpen gaan leerlingen aan de slag met begrippen als maatschappijkritiek, schrijversimago's, migrantenliteratuur en postkolonialisme. Het lesmateriaal biedt gevarieerde werkvormen en naast literaire teksten komen ook andere bronnen en media aan bod.

Veel dank aan de docenten, Nadie Janssen, Roos Joosten, Marian te Lindert, Eline Peeters en Kai Spall (niet op foto) en aan hun begeleiders Erwin Mantingh en Sander Bax.

2.3 Audiofragmenten

De website is eind 2022 verrijkt met talloze audiobestanden waarin literaire fragmenten worden voorgelezen. Op veel pagina's van de website staan namelijk citaten uit gedichten en romans en andere literaire teksten. Soms staat er een vertaling bij, bijvoorbeeld als de taal lastige woorden bevat of als de tekst in z'n geheel (Middelnederlands!) niet zo gemakkelijk te begrijpen is voor leerlingen. Docenten wezen

ons erop dat voorlezen ook voor 20e en 21e-eeuwse teksten meerwaarde heeft, want in elke klas zitten wel een paar leerlingen die moeite hebben met lezen. Een audiobestandje, waarin het fragment van de literaire tekst wordt voorgelezen, zou de webpagina nóg toegankelijker en levendiger maken. In coronatijd hebben we geëxperimenteerd met het thuis voorlezen en laten opnemen door vrijwilligers, met name (oud)conservatoren van de KB. Dit leverde een aantal leuke fragmenten op, maar het bleek lastig om in een thuissituatie voldoende geluidskwaliteit te krijgen en om dit systeem op te schalen.

Eind 2022 ontwikkelden we een plan om opnamesessies te organiseren met vrijwillige voorlezers uit nabije kring, in de KB, en onder begeleiding van een professionele geluidstechnicus. Tijmen Lohmeijer wilde graag meewerken aan deze klus. De webredactie maakte een uitgebreid excel-bestand met:

- de url's van alle webpagina's met één of meerdere citaten uit literaire teksten
- de ranking van de pagina volgens de gebruikscijfers
- of er al een audiobestand beschikbaar was en of dit vervangen moest worden
- uit welke eeuw het fragment komt
- of er een mannenstem of vrouwenstem nodig was (naar geslacht van het personage of van de auteur)
- of er een Nederlandse, Vlaamse, Indische, Surinaamse, Caraïbische stem nodig was (naar personage of auteur)

De prioritering van fragmenten werd bepaald aan de hand van de gebruikscijfers: de fragmenten op de meest geraadpleegde pagina's eerst, vanuit het idee dat dan zoveel mogelijk gebruikers er baat bij hebben. Daarnaast hebben we alle fragmenten op pagina's van de overzichtspagina 'Nederlands-Indische literatuur' geselecteerd, om het gebruik hiervan te stimuleren.

Vervolgens hadden we vrijwilligers nodig die én vertrouwd waren met het lezen van teksten uit verschillende eeuwen, én het juiste profiel hadden én die beschikbaar waren op één van de drie opnamedagen in december. Gelukkig waren diverse collectiespecialisten en conservatoren van de KB bereid te helpen. Veel dank dus aan Ed van der Vlist, Erik Geleijns, Jeroen Vandommele, Anna Rademakers, Louise Rahardjo, stagiaire Lieke van Rooij en Taaluniepartner Martijn Nicolaas. Het Excel-bestand kreeg een nieuwe kolom: aan elk van de fragmenten werd een beoogde voorlezer gekoppeld (gematcht op gender, nationaliteit en voorkeur voor bepaalde eeuwen). We streefden er naar om zoveel mogelijk 'de juiste stem' te krijgen voor het juiste fragment. In een enkel geval werd een fragment weggestreept, bijvoorbeeld als het een liedtekst betrof waarbij een YouTube-filmpje een beter alternatief was, zoals het *Wilhelmus*.

Elke voorlezer kreeg een lijstje links naar fragmenten ter voorbereiding, de mensen werden ingepland en Tijmen installeerde zijn spullen in het stilste kamertje van de KB. Het opnemen ging zeer voorspoedig, sommige voorlezers kwamen nóg een dag en we hebben veel meer fragmenten kunnen opnemen dan we vooraf durfden te hopen! Dat betekende wel dat Tijmen een flinke klus had aan het nabewerken van zo'n grote hoeveelheid bestanden. Hij heeft filters gebruikt om eventueel achtergrondgeluid weg te halen, versprekingen eruit geknipt en uniforme bestandsnamen aangebracht. Vervolgens zijn alle bestanden op de juiste pagina's op de website gezet met vermelding van de voorlezer erbij.

Het resultaat is dat ruim 120 pagina's van de website Literatuurgeschiedenis.org nu één of meerdere audiobestanden bevatten, waarin het literaire fragment op de pagina wordt voorgelezen. Enkele voorproefjes van de nieuwe audiofragmenten:

- [Reis van Sint Brandaan](#)
- [Bredero's Nachts rusten meest de dieren](#)
- [De briefroman Sara Burgerhart](#)
- [Hendrik Conscience's De leeuw van Vlaenderen](#)
- [Louis Couperus' Eline Vere](#)
- [P.A. Daums Goena-goena](#)
- [Ilja Leonard Pfeijffers Grand Hotel Europa](#)

We zijn heel blij met het resultaat van dit project en denken ook al voorzichtig over een vervolg. Het zou mooi zijn als we nóg meer van de oudste teksten kunnen laten voorlezen. Ook willen we graag nog audiobestanden toevoegen bij de fragmenten van Surinaams-Caraïbische literatuur, om het gebruik

daarvan te stimuleren. Op dit moment hebben andere klussen meer prioriteit, maar wie weet kunnen we in het najaar van 2023 een nieuwe ronde opnames organiseren.

3. Organisatiestructuur

Literatuurgeschiedenis.org werkt volgens een duidelijke structuur: de overkoepelende coördinatie is in handen van Karin Vingerhoets (KB) en Martijn Nicolaas (De Taalunie). Karin is als dienstcoördinator eindverantwoordelijk voor de website. Zij stuurt de webredactie en het functionele IT-beheer. De Taalunie, met Martijn Nicolaas als verantwoordelijke in 2022, is verantwoordelijk voor de financiën, het contact met de deelredacties en hij fungeert als hoofdredacteur. Voor de inhoudelijke content zijn deelredacties verantwoordelijk, die telkens bestaan uit een trekker en aantal deelredactieleden. In 2022 waren de volgende deelredacties actief:

Deelredactie	Trekker	Redactieleden
Middeleeuwen en 16 ^e eeuw	Remco Sleiderink	Werkgroep studenten van de UAntwerpen
17 ^e eeuw	Marrigje Paijmans	Caroline Baetens Lucas van der Deijl Roeland Harms Alie Lassche
18 ^e eeuw	Lieke van Deinsen en Feike Dietz	Ineke van Gelder Inger Leemans Ton van Kalmthout Tom Verschaffel Marleen de Vries
19 ^e eeuw	Petra Boudewijn	Rick Honings Lotte Jensen Fons Meijer
20 ^e en 21 ^e eeuw	Yra van Dijk	Lars Bernaerts Jacqueline Bel Carl De Strycker Lieselot De Taeye Maxime Van Steen Ruben Vanden Berghe
Jeugdliteratuur	Frauke Pauwels	-
Caraïbische en Surinaamse literatuur	Michiel van Kempen	Jerry Dewnarain Wim Rutgers

Martijn Nicolaas, die vanuit de Taalunie projectverantwoordelijk was voor literatuurgeschiedenis.org, werkt vanaf februari 2023 niet meer bij de Taalunie. Ulrike Burki, beleidsadviseur bij de Taalunie, volgt hem op. De overdracht van Martijn naar Ulrike is een goed moment om de structuur van de organisatie verder te stroomlijnen en de lopende afspraken nog eens goed te re-evalueren. Het Letterenfonds wordt hierover geïnformeerd in de geplande evaluatie halverwege de subsidieperiode, medio 2023.

4. Inhoudelijke doorlichting 20^e en 21^e eeuw

De content op literatuurgeschiedenis.org groeit gestaag aan. Dat maakt het des te belangrijker om de coherentie binnen en de samenhang tussen de verschillende tijdvakken goed te monitoren. In 2022 heeft dr. Saskia Pieterse daarom een globale doorlichting gemaakt van het tijdvak 20ste-21ste eeuw. De doorlichting vertrok vanuit twee centrale vragen:

1. In hoeverre sluit het tijdvak aan bij de huidige ontwikkeling in het literatuurwetenschappelijke onderzoek naar de 20ste en 21ste eeuw (met name: de focusverschuiving van literatuur als autonoom object naar de relatie tussen literatuur en de wereld)?
2. Hoe divers is het beeld dat leerlingen via literatuurgeschiedenis.org van de twintigste-eeuwse literatuur krijgen?

Op basis van die doorlichting werden een aantal aanbeveling opgesteld. Er werd met name (1) een behoefte gesignaleerd aan een duidelijkere uitwerking van het historisch kader waarbinnen de 20^e-eeuwse literatuur zich ontwikkelde en (2) een verscherpte aandacht voor diversiteit en inclusie. Zowel wat de content van de website betreft als in de samenstelling van de tijdvakredacties.

Een ingreep in de presentatie van de content binnen het tijdvak '20^e eeuw' heeft ook implicaties voor de andere tijdvakken. Daarom zijn een aantal trekkers, samen met Saskia Pieterse, aan de slag gegaan om een plan te bedenken dat de hele website betreft. In 2023 zal dat plan verder besproken worden met de adviescommissie. Daarbij zullen we in het bijzonder letten op de didactische meerwaarde van eventuele ingrepen en op de implicaties op de toegankelijkheid van de website.

Aandacht voor inclusie en diversiteit is erg belangrijk voor literatuurgeschiedenis.org. Via de samenwerking met *Fixdit* (zie 5.1.) streven we naar een divers en inclusief beeld van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis. Vanaf 2023 zijn er bovendien wat verschuiving geweest in de samenstelling van de redactieraden en daarbij letten we erop dat er de redactieleden diverse (wetenschappelijke) achtergronden hebben en dat de verhouding tussen Vlaamse en Nederlandse leden in balans is. Bovendien letten ze sterk op de diversiteit en inclusie van de content op de website, zowel bij de redactie van bestaande pagina's als bij het aanleveren van nieuwe pagina's.

5. Samenwerkingen met externe partners

Uitbreiding van de content op de website gebeurt ook via samenwerkingen. Literatuurgeschiedenis.org ondersteunt diverse initiatieven op het gebied van literatuur en educatie die aansluiten bij de doelstellingen van de website. We bieden deze partijen een kritisch luisterend oor en praktische hulp en we bieden financiële steun zodat hun initiatieven tot bloei kunnen komen. Daarnaast leveren deze samenwerkingen (dus) aanvullende content voor de website (terug te vinden in de begrotingspost 'content projecten').

5.1 Fixdit

In 2021 zijn we gestart met een samenwerking met het schrijverscollectief Fixdit dat wedijvert voor meer diversiteit in de literaire wereld, de literaire canon en in het literatuuronderwijs. Deze samenwerking liep in 2022 door: leden van Fixdit schreven diverse nieuwe pagina's voor literatuurgeschiedenis.org: bijvoorbeeld Sanneke van Hassel over Mary Dorna en Fleur Speet over de roman *Hilda van Suylenburg* van Cecile Goekoop de Jong van Beek en Donk.

Daarnaast zijn we een project gestart met Fixdit om bij de podcasts van Fixdit 'vlogboeken' en lesbrieven te laten maken door Jörgen Apperloo, leraar Nederlands en maker van de populaire website <https://vlogboek.nl/>. Deze vlogboeken en lesbrieven zullen gaan over drie auteurs die al een pagina hebben op literatuurgeschiedenis.org: Virginie Loveling, Bea Vianen en Mary Dorna. Doordat in 2022 de grote tournee door Nederland en Vlaanderen van Fixdit plaatsvond naar aanleiding van hun manifest, is het Fixdit niet gelukt dit project in 2022 af te ronden. De genoemde vlogboeken en lesbrieven zullen nu in de loop van 2023 en begin 2024 verschijnen en toegevoegd worden op literatuurgeschiedenis.org.

5.2 Bulkboek Online

Bekend van de 'Bulkboeken' in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw, heeft Theo Knippenberg ook een online bibliotheek opgebouwd met Bulkboeken van verschillende titels uit de Nederlandstalige literatuur. In 2021 ontstond het idee om de reeks klassieke Bulkboeken beschikbaar te maken via Literatuurgeschiedenis.org, om zo beide platforms voor literatuuronderwijs met elkaar te verbinden. De klassieke Bulkboeken moeten daartoe voorzien worden van een ISBN zodat ze via het CB toegankelijk

kunnen worden via de Online Bibliotheek. Allerlei praktische en technische moeilijkheden hebben helaas voor een aanzienlijke vertraging op dit project gezorgd. Dit wordt in 2023 verder opgevolgd.

5.3 Uitgeverij Blink

In 2021 zocht de educatieve uitgeverij Blink contact met literatuurgeschiedenis.org bij de ontwikkeling van een nieuwe methode Nederlands voor de bovenbouw havo/vwo. De lesmethode van Blink werkt met thematische modules, waarbinnen telkens een lessuggestie en interessante literatuur over het thema wordt aangereikt. Daarvoor maakt Blink uitvoerig gebruik van het materiaal op literatuurgeschiedenis.org. In 2022 werd de module [Tegepolen?](#) rond het thema 'gender' afgewerkt. In 2023 zullen er nog twee nieuwe modules bijkomen: (1) Het merk "ik" over individuele en collectieve identiteit en (2) In lichterlaaie over moraliteit en activisme in de kunsten. De website bevat [meer informatie over de samenwerking](#) tussen literatuurgeschiedenis.org en Blink.

5.4 Klassiekers in de Klas

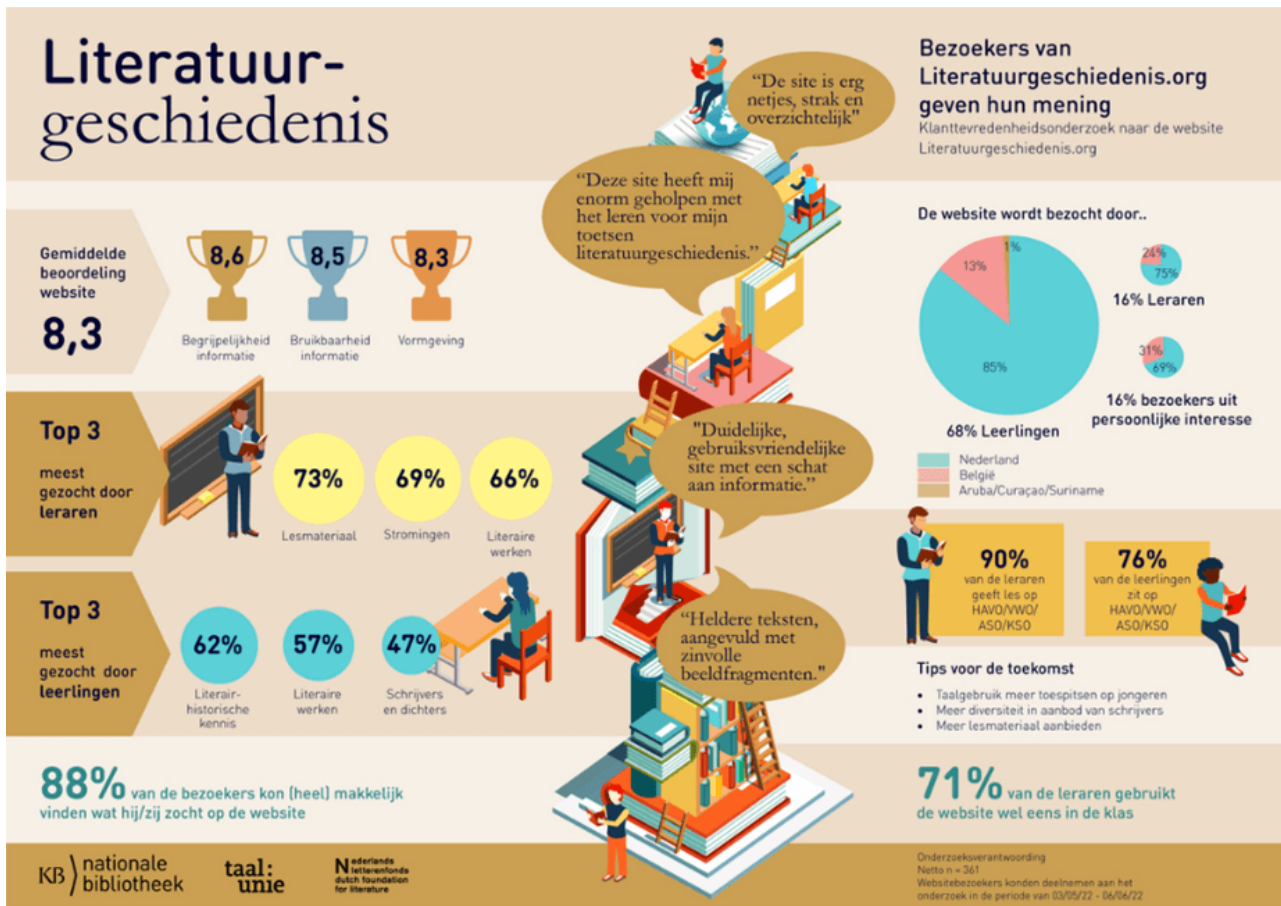
In 2022 werkte literatuurgeschiedenis.org opnieuw samen met docent Nederlands Joke Brasser. Zij verbaasde zich erover dat er op veel scholen in de onderbouw (klas 1-2-3) geen oudere literatuur wordt aangeboden. Haar ervaring is dat ook kinderen van 13-15 jaar uitstekend in staat zijn om oudere teksten te lezen, op voorwaarde dat je ze voldoende inleidt en toelicht. Daarvoor ontwikkelde zij het project en de website '[Klassiekers in de klas](#)'. In 2022 maakte Joke een filmpje over natuurgedichten waarin klassieke gedichten van Guido Gezelle, Vasalis en H.H. ter Balkt aan bod komen, gekoppeld aan de huidige klimaatcrisis. Het lesmateriaal en het filmpje worden aangeboden op de pagina [Milieu en klimaat in de literatuur](#).

6. Gebruikersonderzoek

In de zomer van 2022 hebben we een uitgebreid gebruikersonderzoek gehouden. Gemiddeld scoort de website Literatuurgeschiedenis.org een 8,3! Ook de andere rapportcijfers zijn hoog: een 8,6 voor begrijpelijkheid en een 8,5 voor de bruikbaarheid van de aangeboden informatie en een 8,3 voor de vormgeving. We zijn superblij en trots dat de website zo goed beoordeeld is door leraren en leerlingen. Het is ook heel fijn dat we nu beter in kaart hebben wie onze gebruikers zijn wat betreft leeftijden en nationaliteiten en waar zij behoefte aan hebben.

Natuurlijk nemen we ook de aanbevelingen ter harte. Zo staan er bijvoorbeeld meer pagina's op de planning over vrouwelijke auteurs en over literaire werken uit Vlaanderen, Suriname en het Caraïbische gebied. Met het ontwikkelen van thematische lessenseries dragen we bij aan de behoefte van gebruikers aan meer lesmateriaal. Een derde aandachtspunt is het vergroten van het aandeel niet-Nederlandse gebruikers. We werken samen met buitenlandse partners om de website bij potentiële gebruikers in het bredere taalgebied onder de aandacht te brengen.

In de infographic hieronder zijn de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek weergegeven. Als u interesse hebt om alle resultaten te lezen, kunt u het uitgebreide onderzoeksrapport vragen via redactie@literatuurgeschiedenis.org.

7. Techniek en beheer van de website

7.1 Doorontwikkeling

In 2022 ging de doorontwikkeling van de website hand in hand met inhoudelijke verbeteringen. Nieuw was de toevoeging van filters op tijdvak en alfabet bij de rubrieken ‘Teksten’ en ‘Schrijvers’. Alle pagina’s werden voorzien van een download-knop, zodat bezoekers de tekst van de pagina konden downloaden als pdf. Zo kunnen docenten desgewenst gemakkelijk pagina’s bundelen tot een digitale of geprinte reader voor leerlingen. Een nieuwe rubriek ‘Lesmateriaal’ werd toegevoegd aan het hoofdmenu, waardoor de rubriek ‘Over ons’ verhuisde naar de *footer* van de website. Voor bezoekers die een mobiele telefoon of tablet gebruiken werd het menu verbeterd.

Digitale toegankelijkheid is belangrijk om te zorgen dat de website voor alle gebruikers, ook gebruikers met een bepaalde handicap, goed bruikbaar is. Naar aanleiding van het in 2021 opgeleverde toegankelijkheidsrapport werden in 2022 nog veel verbeteringen doorgevoerd. Een kleine greep:

- Het ‘woordenboekicoontje’ in de lopende tekst werd bereikbaar gemaakt voor toetsenbordbediening
- Het contrast van de kleuren is verbeterd zodat ook kleurenblinde gebruikers alle teksten kunnen lezen
- De tijdlijnen zijn ‘leesbaar’ gemaakt voor voorleessoftware (ten behoeve van blinde bezoekers)
- Alle links in het hoofdmenu en in de tijdlijn worden duidelijk gemarkeerd zodat ze herkenbaar zijn voor alle gebruikers, maar met name voor mensen die toetsenbordbesturing gebruiken.

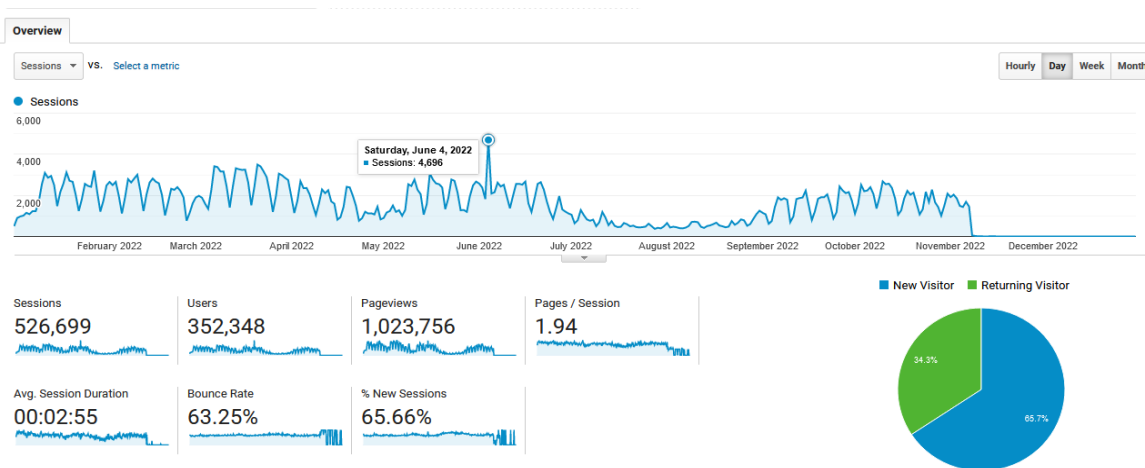
Een belangrijke aanpassing was het vervangen van Google Analytics door Matomo voor de website-statistieken. De (geanonimiseerde) bezoekcijfers worden niet langer gedeeld met het Amerikaanse techbedrijf. Daarmee voldoet de website aan de AVG.

In bijlage 2 vindt u een gedetailleerd overzicht van alle websiteversies en wijzigingen in 2022.

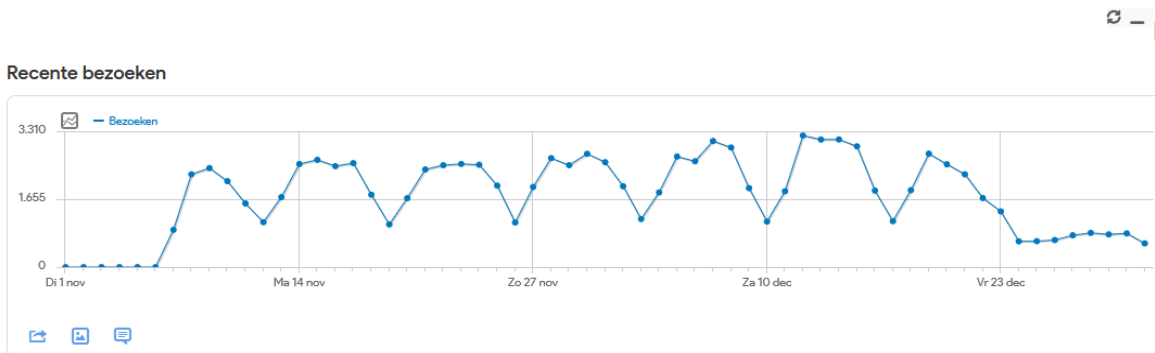
7.2 Resultaat van technische verbeteringen

In het jaar 2022 werd Literatuurgeschiedenis.org goed bezocht. Het bezoekersrecord van 15 december 2021 (3770 sessies) werd op 4 juni 2022 verbroken met maar liefst 4696 sessies. Een aanwijsbare reden hiervoor bleef achterwege; wellicht waren veel leerlingen met opdrachten bezig. Het is duidelijk te zien dat de bezoekcijfers sterk beïnvloed worden door schoolvakanties; zo is er traditioneel in de zomervakantie en rond de jaarwisseling minder bezoek op de website.

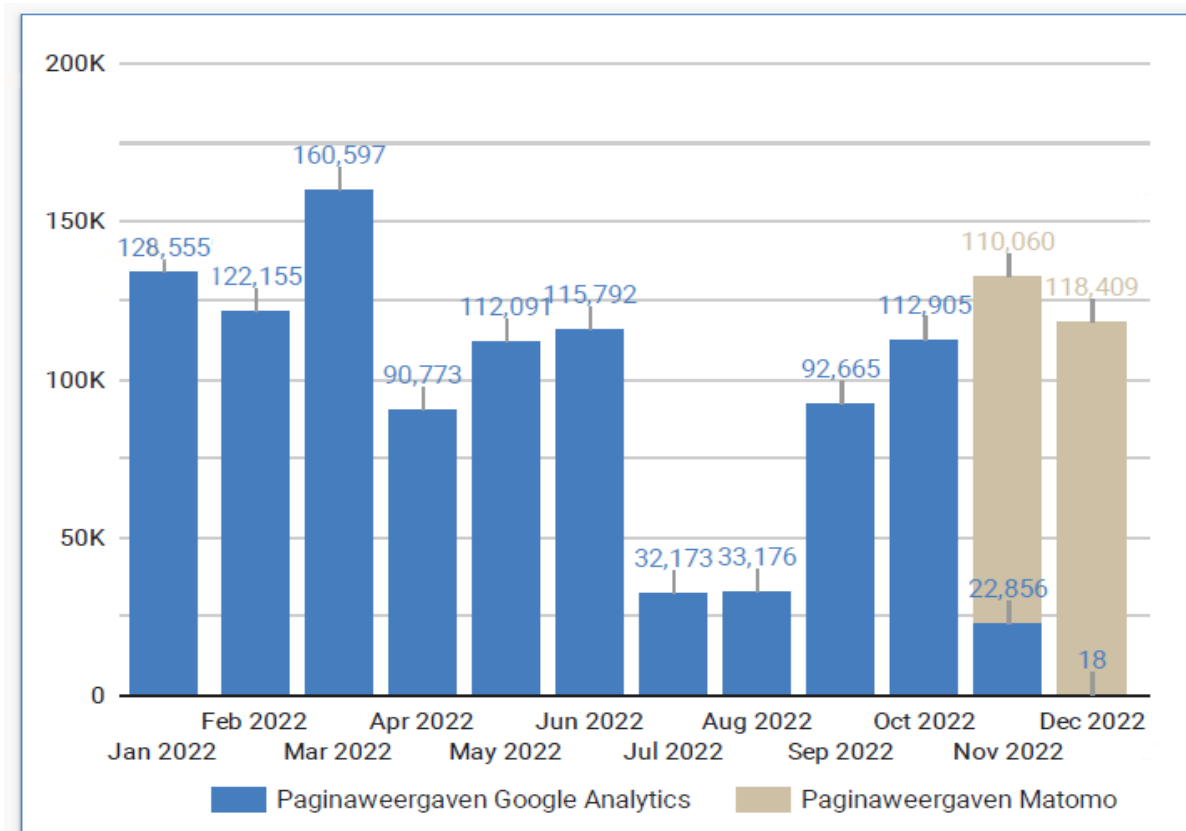
In bijgaande afbeeldingen worden de bezoekcijfers getoond in aantallen sessies. Tot 8 november de bezoekcijfers vanuit Google Analytics:

Vanaf 8 november de bezoekcijfers vanuit Matomo:

En ten slotte de paginaweergaven over het hele jaar gemeten:

Uit de statistieken van de website blijkt verder dat 72% van de bezoekers uit Nederland kwam en 16% uit België, gevolgd door 3% uit Amerika en 2% uit Indonesië. Overige landen scoorden gezamenlijk zo'n 7%.

Hieronder staat de "top tien" van best bezochte pagina's in 2022, waarbij de voorpagina en overzichtspagina's buiten beschouwing zijn gelaten. Het eerste cijfer geeft de ranking van 2022 weer, het cijfer tussen haakjes de positie van die pagina in 2021.

- 1 (2) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/mariken-van-nieumeghen>
- 2 (4) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/18e-eeuw/de-verlichting>
- 3 (6) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/max-havelaar>
- 4 (5) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/romantiek-in-nederland>
- 5 (7) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/boekdrukkunst>
- 6 (1) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/hoofsheid>
- 7 (3) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/lied-van-heer-halewijn>
- 8 (10) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/egidiuslied>
- 9 (-) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/16e-eeuw/rederijkerij>
- 10 (-) <https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/de-beweging-van-tachtig>

Met SEO-expert Hugo Louter werd afgesproken dat hij begin 2023 een APK op de website zal uitvoeren. De resultaten van die analyse zullen we meenemen in de verdere doorontwikkeling van de website.

8. Promotie en communicatie

We brengen op verschillende manieren de website onder de aandacht van leerlingen en leraren/docenten. We realiseren ons dat er meer gebruikers getrokken zouden moeten kunnen worden uit het bredere taalgebied, met name Vlaanderen. Er is meer groei mogelijk als we deze potentiële gebruikers beter zouden kunnen bereiken. Daarom willen we ons in 2023 laten adviseren door een Vlaamse communicatiedeskundige die werkt op het snijvlak van literatuur en onderwijs.

8.1 Dag van het Literatuuronderwijs

Op 22 november 2022 vond in Rotterdam de Dag van het Literatuuronderwijs plaats, een conferentie voor leraren Nederlands over literatuuronderwijs. De KB en de Taalunie hadden op de informatiemarkt een stand om promotie te maken voor literatuurgeschiedenis.org en alle deelnemers kregen een flyer van Literatuurgeschiedenis mee in de goodiebags.

Daarnaast heeft Martijn Nicolaas van de Taalunie op deze dag samen met Joke Brassier, lerares Nederlands en maker van de website 'Klassiekers in de Klas', een goedbezochte werkgroep verzorgd met als titel 'Oude teksten voor jonge lezers', waarin leraren werd uitgelegd hoe zij aan de hand van de website literatuurgeschiedenis.org en de animaties en lesbrieven van Klassiekers in de klas aan de slag kunnen met historische teksten in onder- en bovenbouw.

8.2 HSN-conferentie

Op 20 en 21 mei 2022 vond de HSN-conferentie plaats aan de Universiteit van Antwerpen. Prof. Dr. Remco Sleiderink zet zich al sinds de doorstart van de website in voor literatuurgeschiedenis.org als 'trekker' van het tijdvak 'middeleeuwen'. Tijdens de HSN-conferentie presenteerde hij de website en verzamelde hij feedback van de het publiek, dat voornamelijk uit leerkrachten, lerarenopleiders en schrijvers van lesboeken bestond.

8.3 Nieuwsbrieven

In 2022 zijn, zoals gepland, twee nieuwsbrieven over Literatuurgeschiedenis verstuurd via Spotler, de nieuwsbriefftool van de KB:

- [Nieuwsbrief voorjaar](#)
- [Nieuwsbrief winter](#)

Er zijn 360 mensen geabonneerd op de nieuwsbrief van Literatuurgeschiedenis.org, dat is een toename van bijna 30 personen ten opzichte van 2021. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden via een link in de onderste balk van de website, de link leidt naar een [aanmeldformulier](#) op de KB-website.

8.4 Online promotie en social media

De online promotie vindt deels plaats via links op andere websites, die verwijzen naar Literatuurgeschiedenis (zoals DBNL en Wikipedia). Daarnaast worden alle nieuwe pagina's uitgelicht op het eigen Twitteraccount van Karin, de dienstcoördinator van de KB. Martijn, de adviseur van de Taalunie, plaatst af en toe berichten over de website in de Facebookgroep voor leraren Nederlands. Ook op de corporate Twitter-, Facebook- en LinkedIn-accounts van de KB en de Taalunie wordt regelmatig aandacht besteed aan Literatuurgeschiedenis.

Er is bewust geen afzonderlijk social media-account voor Literatuurgeschiedenis, omdat de gedifferentieerde doelgroepen elk hun eigen social media-voorkeuren hebben en we geen menskracht en expertise hebben om meerdere accounts te beheren voor de website.

8.5 Promotiefilmpje

In 2022 gaven we de opdracht aan Studio Flix om een promotiefilmpje te ontwikkelen, dat zich rechtstreeks richt tot leerlingen en waarin op een duidelijke en aantrekkelijke manier wordt uitgelegd hoe zij aan de slag kunnen met de website. Daarvoor hebben we op verschillende momenten input en feedback verzameld bij de adviescommissie en bij onze contactpersonen die actief zijn in het onderwijs Nederlands. In 2023 zullen de uiteindelijke filmpjes – één met een Vlaamse en één met een Nederlandse voice over – opgeleverd worden.

9. Vooruitblik op 2023

Dankzij de steun van het Letterenfonds heeft literatuurgeschiedenis.org in 2022 weer een grote groei doorgemaakt, zowel op technisch, als op inhoudelijk vlak. Diverse technische ingrepen maakten de website een stuk toegankelijker voor alle gebruikers en dankzij de inzet van alle trekkers en hun redactieleden konden er weer heel wat nieuwe pagina's aan de website worden toegevoegd. In 2023 gaan we verder op de ingeslagen weg, met bijzondere aandacht voor de diversiteit en inclusiviteit van de website.

Concreet gaan we in 2023 aan de slag met vier focuspunten:

- We zullen de aandacht voor Vlaanderen en de Vlaamse literatuur vergroten. Door een werkgroep 'Vlaamse literatuur' op te richten, willen we een inhoudelijke inhaalslag maken. Daarnaast zullen we ook meer promotieactiviteiten organiseren die zich richten op Vlaamse bezoekers;
- We zullen nog meer aandacht vestigen op literatuur van vrouwelijke auteurs, via onze samenwerking met Fixdit en via een aparte werkgroep 'gender en identiteit';
- We zullen van de 16e eeuw een volwaardig tijdvak maken met een nieuwe trekker en nieuwe tijdvakredactieleden;
- Om de band met het onderwijs voldoende te bewaken, zullen we een nieuwe werkgroep 'educatie' instellen, onder begeleiding van Erwing Mantingh.

De diversiteit van de website spreekt bovendien niet alleen uit *wat* de website aanbiedt, maar ook uit *hoe* dat gebeurt. In 2022 werd onder leiding van dr. Saskia Pieterse nagedacht over hoe we de informatie op de website zo inclusief mogelijk kunnen presenteren. Bijzondere aandacht ging daarbij uit naar de zogenoemde 'lange lijnen', oftewel: thema's die de grenzen van de tijdvakken overschrijden. In 2023 gaan we, in samenspraak met de adviescommissie en alle betrokken trekkers, verder met die inzichten aan de slag.

Bijlage 1: Nieuwe pagina's en grondig aangepaste pagina's 2022

Januari

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/literatuur-en-media>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/kristien-hemmerechts>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/cynthia-mc-leod>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/leven-van-liedewij-de-maagd-van-schiedam>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/lied-van-de-twee-koningskinderen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/lied-van-heer-halewijn>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/der-naturen-bloeme>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/pyramus-en-thisbe>

Februari

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-consequenties>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mary-dorna>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/karel-lodewijk-ledeganck>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/21e-eeuw/literatuur-en-migratie-1990-heden>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/prudens-van-duyse>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/de-tweede-wereldoorlog-in-de-literatuur>

Maart

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/themas/toekomst-en-science-fiction>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/stromingen/romantiek>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/peter-terrin>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/poezie-1970-1980>

April

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/dertig-dagen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/saskia-de-coster>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/de-maximalen-en-de-nieuwe-wilden>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/het-achterhuis-dagboekbrieven-12-juni-1942-1-augustus-1944>

Mei

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/boekdrukkunst>

Juni 2022

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/een-huwelijk-in-indie>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/mina-kruseman>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/slaaf-en-meester-katibu-di-shon>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/annie-foore>

Juli 2022

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/boeli-van-leeuwen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/themas/surinaamse-en-caribische-literatuur>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/drie-antilliaans-curacaose-dichteressen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/over-ons#jaarverslag>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/taalfamilies>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/getijdenboeken>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/de-bijbel>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/het-laatste-oordeel>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/middeleeuwse-liefdesliteratuur>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/de-dood-in-de-middeleeuwen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/reisverhalen-uit-de-middeleeuwen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/middeleeuwen/het-christendom-in-de-middeleeuwen>

Augustus

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/erich-zielinski>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/atman>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/jeugd-literatuur-uit-suriname>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/sarnami-hai>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/het-lied-en-de-waarheid>

September

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/18e-eeuw/brand-in-de-schouwburg>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/18e-eeuw/de-vergaderzaal-van-kunst-wordt-door-arbeid-verkregen>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/themas/literatuur-uit-en-over-voormalig-nederlands-indie>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/trefossa-shrinivasi-slory-en-dobru>

Grondig herziene versie van bestaande pagina:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/20e-eeuw/geschiedenis-van-de-nederlandse-strip-in-de-twintigste-eeuw>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-hollandsche-natie>

Oktober

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/aan-den-rijn>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/pa-daum>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/manon-uphoff>

November

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/rampenliteratuur-in-de-negentiende-eeuw>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/het-smelt>

December

Nieuw:

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/gesprek-op-den-drachenfels>
<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/habitus>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/mannentaal-en-vrouwenpraat>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/17e-eeuw/leescultuur-in-de-republiek>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/elie-luzac>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/petronella-johanna-de-timmerman>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/kraspoekol-of-de-slaaverny>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/karel-broeckaert>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/reize-door-het-aapenland>

Grondig herziene versie van bestaande pagina('s):

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/17e-eeuw/straatgewoel-in-de-literatuur>

Bijlage 2: Overzicht van updates en versies in 2022

Versie 2.3.0 - 28 januari 2022

- Major update Drupal Core naar versie 9.3
- SOLR zoekmachine ingesteld. Zoeken naar “Hugo de Groot” levert alleen teksten met *Hugo de Groot* erin op. (In tegenstelling tot Hugo de Groot zonder aanhalingstekens)
- Formulieren worden in tabs getoond; alle velden nu op de juiste plaats
- Image crop verwijderd; we werken nu met *focal point* (het ‘kruisje’) op afbeeldingen
- Indexblokje populaire schrijvers toont nu, indien nodig, ook meer dan één regel bij de ondertitel
- *Favicon* werkt weer (icoontje in internetadresbalk)
- Kop ‘Opdrachten’ staat weer boven het blok opdrachten.

Versie 2.4.0 - 25 februari 2022

- Styling van de introblokken op tijdvak-pagina's verbeterd; de tekst staat nu gecentreerd(er)
- Styling van de indexblokjes voor mobiele en tablet-weergave verbeterd.

Versie 2.6.0 - maart 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.3.9
- Rechten voor eindredacteur uitgebreid zodat deze ongepubliceerde inhoud kan zien

Versie 2.7.0 - 29 april 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.3.11
- Lettertypes voor opsommingen en citaten (*blockquote*) waren te klein voor redacteuren, dit is nu opgelost
- Afbeeldingen op tijdvak-, stromingen- en themapagina's werken nu ook met *focal point* (om een bepaalde uitsnede te maken)
- Redacteuren kunnen nu de SEO-tab bekijken

Versie 2.8.0 - 17 mei 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.3.12
- De pagina's Teksten en Schrijvers hebben een filter gekregen op tijdvak en alfabet!
- De blauwe vignetten verwijzen nu zonder redirect naar de tijdvak-pagina, dus bijv. **/middeleeuwen** in plaats van **/taxonomy/term/1** (ivm SEO, op advies van Hugo Louter)
- Opsommingen hebben nu weer een wat groter lettertype

Versie 2.9.0 - 31 mei 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.3.14
- Bug in filter bij Teksten en Schrijvers opgelost: met een knop ‘filters wissen’ kun je uit een doodlopende weg komen.
- Nieuw contenttype Lesmateriaal aangemaakt (eerste stap op weg naar nieuw menu-item)

Versie 2.10.0 – 14 juni 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.3.16
- Content Security Protocol -module (waar we in het verleden last van hadden) definitief verwijderd
- Lesmateriaal-view aangemaakt (om in de toekomst te kunnen gebruiken)

Versie 2.11.0 – 28 juni 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.4.1
- Download-knop bovenaan elke (inhoudelijke) pagina, zodat bezoekers een pdf kunnen downloaden van de tekst
- Contrast van de kleuren verbeterd (in het kader van de toegankelijkheid)

- Styling van het hoofdmenu verbeterd, zodat straks de ‘subjes’ van het nieuwe menu-item Lesmateriaal niet buiten beeld zullen vallen.

Versie 2.12.0 – 12 juli 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.4.2
- Menu op mobiel verbeterd
- Selecteren van tekst leidt nu niet meer tot het automatisch openen van het mobiele menu (links)
- In de pdf die bezoekers kunnen downloaden wordt voortaan ook het url van de pagina getoond, zodat gebruikers weten waar de tekst vandaan komt. (Het url is ook aanklikbaar in de pdf)
- Contrast van bepaalde kleuren is verbeterd (i.v.m toegankelijkheidsrapport)

Versie 2.13.0 – 26 juli 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.4.3

Versie 2.14.0 – 16 augustus 2022

- Algemene Drupal Core update naar versie 9.4.5
- De titel van de actieve pagina is nu zichtbaar in blauw in het dropdownmenu onder ‘tijdvakken’ en ‘thema’s’
- De intro balk op de homepage is beter gestyled voor mobiel (naar voorbeeld van de tijdvakpagina’s en andere hoofdpagina’s op de website)
- Er is wat meer ruimte tussen de items op themapagina’s gecreëerd (sommige titels stonden wel heel dicht naast elkaar)
- Diverse WCAG-dingen:
 - Header heeft de juiste aria-role gekregen
 - Alt-teksten voor de iconen in de ‘tijdvakbalk’ op de homepage en onderaan pagina’s
 - Tooltips (de ‘woordenboekjes’) bereikbaar gemaakt voor mensen die toetsenbordbediening gebruiken
 - De ‘skiplink’ bovenaan de pagina slaat het broodkruimelpad niet meer over
 - De ‘skiplink’ bovenaan de pagina slaat de filters op de zoekpagina’s niet meer over
 - De focus van de toetsenbordbediening blijft binnen vergrote afbeeldingen als iemand met toetsenbordbediening een afbeelding heeft vergroot

Versie 2.15.0 – 26 augustus 2022

- Indexplaatje toegevoegd aan het contenttype Lesmateriaal
- ‘Meer hierover’-blokjes van het contenttype Lesmateriaal opgeschoond
- Lesmateriaal-view gesorteerd op sorteertitel
- Documenten kunnen voortaan worden toegevoegd als *paragraph* (en kunnen dus in de ‘mix’ van *paragraphs* verschijnen)
- Blokinstelling van ‘tijdlijn’ toegevoegd, zodat deze niet na elke update opduiken op pagina’s waar ze niet horen te staan

Versie 2.16.0 – 2 september 2022

- Hoofdmenu voor mobiel aangepast. Voorheen stond het menu standaard rechts buiten beeld maar kon je nog wel het beeldscherm heen en weer scrollen en dan zag je alsnog altijd het hoofdmenu openstaan; dat kan nu niet meer.
- Afbeelding bij Toegankelijkheidsverklaring ‘responsive’ gemaakt, zodat deze op mobiel niet meer half buiten beeld valt

Versie 2.17.0 – 16 september 2022

- Tekstafstand van opsommingen verbeterd
- Commentaar-veld toegevoegd aan contenttype Specials
- Contenttype Specials toegevoegd aan paragraph ‘te linken pagina’s’

Versie 2.18.0 – 30 september 2022

- Drupal Core update, versie 9.4.6

Versie 2.19.0 – 14 oktober 2022

- Drupal Core update, versie 9.4.7

Versie 2.20.0 – 25 oktober 2022

- Drupal Core update, versie 9.4.8
- Meer hierover-veld toegevoegd bij het contenttype Specials
- Contenttype Lesmateriaal toegevoegd als keuzemogelijkheid bij het veld 'Meer hierover'
- Hoofdmenu subitems gestyled bij contenttype Specials, zodat ze niet 'wit' worden maar blauw
- Het veld 'Opdrachten' kan door middel van een 'vinkje' op 'ongepubliceerd' worden gezet, zodat ze voor redacteurs te zien zijn met een lichtrode achtergrond maar voor bezoekers niet

Versie 2.21.0 - november 2022

- Google Analytics tracker vervangen door Matomo tracker.
- Opdrachtenveld apart op 'ongepubliceerd' te zetten.

Versie 2.22.0 - december 2022

- Blokken op de voorpagina beter uitgelijnd